

Voorop lopen door vrije data

OpenStreetMap Nederland

Conclusie

- * Vroege beschikbaarheid van vrije data levert een voorsprong ("first mover") voor Nederlandse bedrijven op, het is belangrijk dat de overheid tijdig data vrij ter beschikking stelt.
- * Vrije data levert een multiplier effect op en bevordert de doelstellingen vastgelegd in het actieplan Nederland open in verbinding.
- * Een breed onderzoek is nodig om vast te stellen hoe overheidsdata optimaal ingezet kan worden.

Vrije data

Veel softwareprojecten zijn voor hun ontwikkeling afhankelijk van het beschikbaar zijn van data. Digitale leermiddelen hebben inhoud nodig. Routeringssoftware, hoe van A naar B te gaan, heeft een digitale kaart nodig. Het vrij ter beschikking staan van data heeft een stimulerend effect op innovatieve ICT-ontwikkelingen.

Vrije data is data die vrij beschikbaar is; waardoor anderen de data mogen inzien, gebruiken, verbeteren, aanvullen en distribueren. Een bekend voorbeeld is het snelgroeiende Wikipedia; een encyclopedie waarvan de inhoud vrij beschikbaar is en iedereen kennis aan kan toevoegen. Een ander voorbeeld zijn de vrije leermiddelen. Veel leerkrachten schrijven hun onderwijsmateriaal zelf. Door het te delen neemt de hoeveelheid vrij beschikbaar materiaal snel toe. Vrije leermiddelen dragen niet alleen bij aan verlaging van kosten en de afhankelijkheid van leveranciers; maar kunnen ook innovaties in het onderwijs stimuleren. Vernieuwende methodieken "uit het veld" kunnen sneller tot bloei komen.

Vrije data hoeft niet per se te betekenen dat er geen rechten (licenties) op van toepassing zijn. Er zijn verschillende mogelijkheden om data vrij te geven:

- * het afzien van rechten
- * BSD-achtige licenties, die slechts vereisen de oorsprong te vermelden
- * "share alike" licenties, die verplichten dat de herdistIBUTEUR op zijn beurt de (verrijkte) data vrijgeeft

De laatste optie levert een multiplier effect op. Velen dragen wat bij, het geheel is voor iedereen beschikbaar. Veel organisaties die data vrijgeven, geven aan deze licentie de voorkeur. "Share alike" voorkomt dat data die zij vrijgeven weer gesloten raakt (na aanpassing). Door "share alike" kan de oorspronkelijke aanbieder op zijn beurt profiteren van de inspanningen van anderen. We zullen hieronder, tenzij anders vermeld, uitgaan van "share alike" vrije data.

Zoals data nodig kan zijn voor de ontwikkeling van software, zo kan vrije data voor open source software van kardinaal belang zijn.

Case study: Het belang van vrije geo-data

Op het moment is slechts een klein deel van de mobiele telefoons uitgerust met GPS. Algemeen wordt verwacht dat binnen enkele jaren een groot deel van de mobiele telefoons GPS zal hebben. Naast routeringssoftware zullen er vele toepassingen ontwikkeld worden die gebruik maken van geo-data. Waar vind ik een stomerij, waar bevinden mijn vrienden zich? - dit zijn vragen die binnenkort door de mobiele telefoon beantwoord kunnen worden.

Er is slechts een beperkt aantal producenten van digitale kaarten, momenteel staan zij in de belangstelling vanwege geruchtmakende overnames (Navteq is overgenomen door Nokia en TeleAtlas is overgenomen door TomTom). Licenties op digitale kaarten zijn duur. Dit is geen belemmering voor kapitaalkrachtige bedrijven, echter wel voor start-ups, open source projecten en burgerinitiatieven. Projecten die niet commercieel interessant zijn maken geen kans in een commerciële setting. Te denken valt aan een applicatie die blinden helpt hun weg te vinden. Een dergelijk project wordt dan ook ontwikkeld door de doelgroep zelf, als open source toepassing.

Start-ups en open source projecten zijn afhankelijk van vrije geo-data, van een vrije digitale kaart. Het bekendste voorbeeld is OpenStreetMap, ook wel de Wikipedia voor geo-data genoemd. Wereldwijd hebben al meer dan 11.000 mensen hun bijdrage hieraan geleverd.

Iedereen kan met zijn/haar GPS data verzamelen. Hiermee kunnen in OpenStreetMap straten vastgelegd worden, waaraan vervolgens namen en eigenschappen toegekend kunnen worden. Ook kan bestaande data aan de database toegevoegd worden indien de licentie dat toestaat.

Er zijn nu reeds diverse vernieuwende initiatieven die gebruik maken van deze vrije geo-data. De ontwikkeling van fiets-routeplanners, mobiele toepassingen waarbij vrienden van elkaar kunnen zien waar die zich bevinden en nieuwe vormen van presentatie van de wegenkaart (voor bv specifieke doelgroepen) zijn enkele voorbeelden hiervan.

Dat Rijkswaterstaat aangekondigd heeft het Nationaal Wegen Bestand per 1 januari 2009 vrij te zullen geven, geeft aan dat de overheid op zich bereid is vrij te geven.

Nederlandse voorsprong

In de zomer van 2007 doneerde het Rotterdamse bedrijf AND haar digitale kaart van Nederland aan OpenStreetMap. AND wil op deze wijze in samenwerking met OpenStreetMap de meest actuele kaart realiseren. Door de donatie loopt Nederland voorop in OpenStreetMap. Een gevolg hiervan is dat Nederland ook voorop loopt als het gaat om het ontwikkelen van software die gebruik maakt van deze vrije geo-data. Dit kan Nederlandse bedrijven en projecten (zowel open als closed source) een voorsprong geven. We zien in dit geval dat de vroege beschikbaarheid van vrije data een "first mover" voordeel op kan leveren.

Geo-data is kennisintensief. Naar verwachting zal ook de vroege beschikbaarheid van andere kennisintensieve data "first mover" voordelen op kunnen leveren. Het wordt pas mogelijk voor start-ups en open source projecten aan de slag te gaan als data vrij is.

De overheid kan dan ook een impuls geven aan het project "Nederland Ondernemend Innovatieland" door tijdig (delen van) haar data vrij ter beschikking te stellen.

Overheidsdata als vrije data

De overheid verzamelt om haar taken uit te voeren veel data. Soms kan deze verkocht worden aan commerciële aanbieders van data, dit betekent een kostenverlaging (lees: lagere belastingdruk). Er zijn echter ook nadelen aan verbonden:

- * de marktpartijen verkopen de data weer door, vaak ook aan de (semi-)overheid. De kostenverlaging gaat weer verloren

- * klein aantal commerciële aanbieders die de data door verkopen, mogelijke monopolievorming

- * meervoudige, dus hoge, transactiekosten

- * vaak wordt een gesloten standaard gebruikt, er is geen interoperabiliteit

* slechts enkele marktpartijen voegen waarde toe, start-ups en open source projecten staan veelal buitenspel

Indien overheidsdata vrij ter beschikking gesteld wordt zijn bovenvermelde nadelen afwezig. Er is een multiplier effect en datasets kunnen samengevoegd worden.

Niet in alle gevallen kan overheidsdata vrij gegeven worden; bijvoorbeeld de GBA. Het is ook mogelijk dat een aanbieder van data zoveel kosten maakt bij het verrijken van de data dat "share alike" niet mogelijk is, de aanbieder kan de data op zijn beurt niet vrij aanbieden. In deze gevallen kan de overheid data onder dual license aanbieden. Een share alike licentie die er voor zorgt dat de data ook na aanpassing vrij blijft, en een commerciële licentie. Omdat de data vrij beschikbaar is kan voor de verrijking door de commerciële aanbieder geen excessief bedrag gevraagd worden.

Doelstellingen actieplan

Het actieplan Nederland open in verbinding: actieplan voor het gebruik van open standaarden en open source software bij de (semi-) publieke sector kent een drietal doelstellingen. Deze doelstellingen worden door vrije data bevorderd.

* Open standaarden bevorderen de interoperabiliteit. Vrije data kan dit een extra impuls geven. Vrije data is niet alleen in principe uitwisselbaar, vrije data kan samengevoegd worden tot een enkele dataset.

* Open standaarden en open source verminderen van de afhankelijkheid van leveranciers. Vrije data kan hieraan een extra bijdrage leveren op het vlak van de inhoud. Tevens kan de beschikbaarheid van vrije data de hoeveelheid leveranciers van software vergroten, zoals hierboven aangetoond.

* Open source bevordert een gelijk speelveld op de software-markt en bevordert voorts de innovatie en de economie. Waar de beschikbaarheid van data een voorwaarde is voor de ontwikkeling van software, bevordert vrije data een gelijk speelveld, de innovatie en de economie.

Optimaal gebruik van huidig wettelijk kader

De Wet Openbaarheid van Bestuur (WOB) kent al uitgebreide mogelijkheden om overheidsdata vrij te geven. Helaas wordt er geen optimaal gebruik van gemaakt. De overheid is zelfs vaak

terughoudend.

Beter zou het zijn indien de overheid de WOB strict zou toepassen, in de zin dat aan verzoeken ruimhartig tegemoet wordt gekomen.

Een mogelijkheid is om aanpassing en herdistributie door derden toe te staan onder voorwaarde dat de data door middel van een open standaard vrij beschikbaar gesteld zal worden. De data is dan ontsloten, en de data is vrij beschikbaar in een open standaard.

Onderzoek

Vrije data kan grote voordelen opleveren. Het is een belangrijke steunpilaar voor het actieplan "Nederland open in verbinding" en het project "Nederland Ondernemend Innovatieland". Vrije data kan de markt beter laten functioneren. Marktpartijen worden gestimuleerd zich te onderscheiden op hun toegevoegde waarde die zij aan data kunnen leveren.

De overheid kan beginnen met in eerste instantie basale informatie vrij te geven, het Nationaal Wegen Bestand is een inspirerend voorbeeld. Onderzoek kan uitwijzen hoe overheidsdata optimaal ingezet kan worden.